

De IJzer – water met een verhaal

De IJzer is de kortste van de drie Belgische rivieren die in zee uitmonden (de andere twee zijn de Maas en de Schelde). Van deze drie is de IJzer wel de enige rivier die in België in de Noordzee uitmondt; de Schelde en de Maas hebben hun monding in Nederland. De IJzer heeft een totale lengte van 78 kilometer, waarvan 45 in België. De rivier ontspringt ten westen van Kassel in Noord-Frankrijk en heeft twee officiële bronnen: Buisscheure en Lederzele. Op Frans grondgebied wordt hij gevoed door de Penebeek, de Vuilebeek en de Herzele. De Zwijnebeek en de Heidebeek vormen een eind lang de grens tussen Frankrijk en België. In Nieuwpoort mondt de IJzer uit in de Noordzee.

IJzer bij Diksmuide

Wereldoorlog I

De rivier de IJzer was tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) het tafereel van een stellingenoorlog met loopgraven, waarbij de Belgische en Duitse legers zich langs weerszijden van de rivier hadden ingegraven. In de eerste maanden van de Eerste Wereldoorlog trok het Belgische leger onder leiding van koning Albert I zich onder druk van de Duitsers terug tot achter de IJzer. Op 21 oktober 1914 beval het opperbevel aan de genietroepen om de polder van Nieuwendamme onder water te zetten. De genie werd hierbij geholpen door schipper Hendrik Geeraert, die later uit zou groeien tot een volksheld en de verpersoonlijking van het burgerverzet.

het sluisencomplex Ganzepoot te Nieuwpoort

Het onder water zetten van de polder was echter maar een tijdelijke verademing. Op zondag 25 oktober 1914 ondervraagt de Belgische stafofficier Prudent Nuyten de opzichter van de Noordwatering van Veurne, Karel Cogge, over de mogelijkheden om de gehele streek tussen Nieuwpoort en Diksmuide te inunderen. Cogge gaat op verkenning in het gebied, samen met de kapitein-commandant van de genie, en Hendrik Geeraert. Een eerste poging gaf niet de gewenste resultaten. Geeraert weet het opperbevel er echter toe te bewegen om de Overlaat van de Noordvaart te openen. Dit is één van de zes waterbouwkundige kunstwerken van het

sluisencomplex Ganzepoot in de achterhaven van Nieuwpoort.

De overlaten zorgen voor de afwatering van een deel van de polders, de sluisen houden de scheepvaartverbinding open.

Op 29 oktober 1914 zet Hendrik Geeraert samen met kapitein Fernand Umé de Overlaat van de Noordvaart open waardoor het gebied tussen de IJzer en de spoorweglijn Nieuwpoort-Diksmuide volledig onder water loopt. Hierdoor kon het Belgische leger standhouden en werd België tijdens de Eerste Wereldoorlog nooit volledig bezet door de Duitsers.

IJzervlakte

Op vele plaatsen langs de IJzer hebben zich verschrikkelijke taferelen afgespeeld waarbij Belgen en Duitsers keer op keer elkaars stellingen innamen en weer heroverden, met een groot verlies van mensenlevens als gevolg.

In Diksmuide bevinden zich langs de IJzer twee monumenten die deze gruwel herdenken: de IJzertoren en de Dodengang.

IJzertoren

De IJzertoren werd ingewijd op 24 augustus 1930. Ze staat nabij het stadscentrum van Diksmuide, op het grondgebied van deelgemeente Kaaskerke. Op de toren staan in kruisvorm de letters AVV VVK, wat staat voor "Alles Voor Vlaanderen, Vlaanderen Voor Kristus". Op de toren staat ook Nooit meer oorlog in de vier talen van de strijdende partijen van het westelijk front tijdens de Eerste Wereldoorlog.

De IJzertoren is in de eerste plaats een herdenkingsmonument voor de Vlaamse gesneuvelden van de Eerste Wereldoorlog, maar ze staat tegelijk ook symbool voor de aan de IJzer ontstane wil tot politieke verzelfstandiging van Vlaanderen. De jaarlijkse IJzerbedevaart aan de voet van de toren is een politieke manifestatie tegen oorlog en voor Vlaams zelfbestuur.

De oorspronkelijke toren werd verwoest in de nacht van 15 op 16 maart 1946 door een dynamiet-aanslag. Enkele jaren later werd op enige meters van de oude toren een nieuwe en veel hogere IJzertoren gebouwd. Met de resten van de opgeblazen toren werd op het voorterrein, in de IJzerbedevaartweide, in 1950 de Paxpoort of Poort van Vrede gebouwd. De ruïne van de oude toren wordt zorgvuldig bewaard. Hierbij bevindt zich een crypte, waarnaar tussen 1930 en 1937 de stoffelijke resten van enkele bekende Vlaamse frontsoldaten werden overgebracht. De ruïne werd, samen met de crypte, in 1997 volledig gerestaureerd.

In de IJzertoren bevindt zich een museum over Oorlog, Vrede en Vlaamse ontvoogding. In 1993 werd de toren geklasseerd als beschermd monument. Met haar 84 meter is de IJzertoren het hoogste vredesmonument van Europa.

Dodengang

De dodengang is een complex van bewaarde loopgraven uit de Eerste Wereldoorlog, één van de gevaarlijkste stellingen van het Belgische leger. Het complex bevindt zich naast een bocht van de IJzer in Kaaskerke. Het was het laatste stuk van het Belgische front, waar duizenden soldaten zijn omgekomen. Ze is beschermd als monument.

Ieper

Eén van de bekendste steden in het stroomgebied van de IJzer is Ieper, met zijn 35.000 inwoners de zesde grootste stad van West-Vlaanderen. Ieper speelde een belangrijke rol als stad van het graafschap Vlaanderen. Lakens uit Ieper waren in de vroege 12de eeuw terug te vinden op de jaarmarkt van het Russische Novgorod (ten zuiden van Sint Petersburg). Rond 1250 kende de lakenindustrie een belangrijke opbloei.

Er is in Ieper wat afgevochten door de eeuwen heen. In 1678 werd de stad veroverd door de troepen van de Franse koning Lodewijk XIV. In die tijd werd Ieper voorzien van nieuwe verdedigingswerken. In 1697 kwam de stad na de Vrede van Rijswijk in Spaanse handen. Na de Spaanse Successieoorlog in 1713 ging Ieper net als de rest van de Zuidelijke Nederlanden over in Oostenrijkse handen. Daarbij werd de stad een van de barrièresteden waarin de Nederlandse Republiek troepen mocht legeren. In 1782 besloot de Oostenrijkse keizer Jozef II de vestingen af te breken, zodat het Franse leger in 1794 Ieper gemakkelijk kon innemen. De stad heeft echter wellicht nog het meest geleden tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Tijdens de volledige duur van deze oorlog was de stad aan drie zijden omringd door Duitse troepen. De situatie was vergelijkbaar met die van het Franse Verdun. De Duitsers slaagden er niet in de stad te veroveren, ondanks een aantal groots opgezette veldslagen die aan een half miljoen soldaten het leven kostten. De stad werd geheel in puin gelegd. Op 21 oktober 1914 begon de Eerste Slag om Ieper, waarbij de Duitsers tegenover Franse en Britse troepen kwamen te staan. De Duitse soldaten verloren al gauw de strijd. Later zouden ze het nog twee maal proberen, maar zonder succes. Op 22 november 1914 besluit het Duitse Oppercommando het offensief te staken.

Passendaele

De Tweede Slag om Ieper begon op 14 april 1915. Opnieuw waren het de Duitsers die het opnamen tegen de Fransen en de Britten. Deze slag werd vooral bekend omdat de Duitsers voor het eerst chloorgas gebruikten nabij Ieper. Later in de oorlog zouden ze ook mosterdgas inzetten, wat de benaming yperiet kreeg omdat het bij Ieper voor het eerst op grote schaal werd gebruikt. Op 31 juli 1917 begint de Derde Slag om Ieper. De Britse veldmaarschalk sir Douglas Haig wilde de Duitsers de genadestoot toebrengen. De slag zelf werd uitgevochten op 10 november 1917. Men noemt deze slag ook wel de "Slag om Passchendaele", een dorpje nabij Zonnebeke dat geheel verwoest werd. De geallieerden (Britten, Australiërs en Canadezen) wilden het Duitse leger bij Ieper ten

val brengen en langs de kust oprukken richting Oostende en Zeebrugge om de havens te heroveren. De Duitsers waren echter op de hoogte van de plannen, en de geallieerden hadden niet het numerieke overwicht om de doorbraak te forceren. Op 18 maart 1918 werd de Vierde en laatste Slag om Ieper gestreden. Op 28 september 1918 verlieten de Duitsers het dorp Langemark. Ruim 6 weken later, op 11 november 1918 om elf uur in de ochtend was de oorlog officieel afgelopen. De stad Ieper lag volledig in puin.

Na de oorlog gingen stemmen op om de stad niet weer op te bouwen maar te behouden in de staat van net na de oorlog, als macaber gedenkteken. De stad werd echter toch weer teruggebracht in vooroorlogse staat, grotendeels met Duits geld, onderdeel van de afgedwongen Wiedergutmachung. De wederopbouw duurde meer dan veertig jaar. Voor velen, met name de Britten, is Ieper het middelpunt van de herdenking van de Eerste Wereldoorlog. In 1927 bouwden zij de Menenpoort, aan de oostzijde van de stad, ter nagedachtenis van ongeveer 54.900 soldaten van wie nooit meer iets werd vernomen. Ze sneuvelden op de slagvelden rond Ieper en hun lichamen konden nooit worden teruggevonden of geïdentificeerd. Hun namen zijn in de poort gegraveerd. Omdat de poort te klein bleek te zijn voor alle namen, werden alle Britse vermisten gesneuveld vanaf 16 augustus 1917 vermeld op het Tyne Cot Memorial. Nog steeds worden, tijdens graafwerkzaamheden in de velden, resten van soldaten gevonden. Zodra deze worden geïdentificeerd als die van een vermiste Brit, worden ze tijdens een officiële ceremonie herbegraven en wordt de naam verwijderd van de gedenktekens van de onbekenden. Sinds 1929 wordt bij de Menenpoort iedere avond, klokslag acht uur, door een groep klaroenspelers The Last Post gespeeld... opdat wij niet vergeten.

Ieper 1919, kathedraal Ieper

De velden rond de stad zijn bezaaid met meer dan 170, zeer goed onderhouden begraafplaatsen.
Op de eerste verdieping van de Lakenhal bevindt zich het In Flanders Fields museum,
naar het bekende gedicht van John McCrae:

*In Flanders fields the poppies blow
Between the crosses, row on row
That mark our place; and in the sky
The larks, still bravely singing, fly
Scarce heard amid the guns below*

*We are the dead. Short days ago
We lived, felt dawn, saw sunset glow
Loved, and were loved, and now we lie
In Flanders fields*

*Take up our quarrel with the foe:
To you from failing hands we throw
The torch; be yours to hold it high
If ye break faith with us who die
We shall not sleep, though poppies grow
In Flanders fields*

*In Vlaanderens velden bloeien de klaprozen
Tussen de kruisen, rij aan rij
die onze plek aangeven; en in de lucht
vliegen leeuweriken, nog steeds dapper zingend
al hoor je ze nauwelijks te midden van het
kanongebulder aan de grond*

*Wij zijn de doden. Enkele dagen geleden
leefden we nog, voelden de dauw, zagen de
zon ondergaan
beminden en werden bemind en nu liggen we
in Vlaanderens velden*

*Neem ons gevecht met de vijand weer op:
Tot u gooiën wij, met falende hand
de toorts; aan u om haar hoog te houden
Als gij breekt met ons die sterven
zullen wij niet slapen, ook al bloeien de
klaprozen
in Vlaanderens velden."*

